

การวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์

Research for developing education in information science

ดร.ชุตินา สัจจนันท์¹

Dr. Chutima Sacchanand

บทคัดย่อ

การวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์มีความสำคัญต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการและโดยเฉพาะต่อการประกันคุณภาพการศึกษา บทความนี้ปริทัศน์แนวคิดและการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย จำแนกเป็นด้านการบริหารจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านอาจารย์ ด้านการจัดการเรียนการสอนและเทคนิควิธีสอน ด้านนวัตกรรม เทคโนโลยีและสื่อการศึกษาด้านนักศึกษาและบัณฑิต และชี้ให้เห็นสิ่งท้าทายให้มีการวิจัยอย่างเป็นระบบเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ในสภาวะการเปลี่ยนแปลง

Abstract

Research for developing education in information science is significant to the success of the management and quality assurance. This article reviewed the concept and research about the management of information science education in Thailand. This was classified into the following topics: the management; curriculum; faculty; teaching and learning management and techniques; innovation, technologies and media; students and graduates. Challenges called for systematic and more researches for the development of information education in the time of change were discussed.

คำสำคัญ: การวิจัย, สารสนเทศศาสตร์, การจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์

Keywords: Research, Information science, Education in information science

¹ ศาสตราจารย์และประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิตและหลักสูตรบัณฑิตศึกษา แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

วิชาสารสนเทศศาสตร์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามพัฒนาการทางสังคมและการปรับเปลี่ยนในวิชาชีพอันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร โดยมีการศึกษาเป็นพลังขับเคลื่อน การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการพัฒนาคน พัฒนางองค์กร พัฒนวิชาชีพ และสังคม ก่อให้เกิดการวิจัยและพัฒนา และผลการวิจัยและพัฒนาเป็นรากฐานก่อให้เกิดการสร้างสรรค์องค์ความรู้ การสร้างความเข้มแข็งและ ความเป็นวิชาการของศาสตร์ อันนำมาซึ่งการพัฒนาการปฏิบัติ ความรู้ความสามารถ และสมรรถนะของบุคลากรในวิชาชีพ และการประกันคุณภาพการศึกษา การวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์จึงมีความสำคัญ

การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์

การศึกษามีบทบาทสำคัญยิ่งในการพัฒนาวิชาชีพ และสังคม การศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์มีพัฒนาการตามพัฒนาการของศาสตร์ จากบรรณารักษศาสตร์สู่บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ / สารสนเทศศาสตร์ และสารสนเทศศาสตร์ มีหลักสูตรที่ใช้คำว่า สารสนเทศศาสตร์ หรือ Information science โดยตรงในชื่อหลักสูตรและใช้คำร่วมกับคำอื่นๆ ในชื่อหลักสูตร เช่น Library and Information Science ; Information and Library Science, Computer and Information Science; Communications and Information Sciences; Information Science and Telecommunications และยังมีคำอื่นๆ ที่ใช้โดยนัยสารสนเทศศาสตร์และที่เกี่ยวข้อง เช่น Information Studies, Information Management, Information Resource Management, Information Systems; Knowledge Management นอกจากนี้คณะที่เปิดสอนรวมทั้งชื่อปริญญาที่มีความแตกต่างหลากหลายครอบคลุมทั้งในสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ และวิทยาศาสตร์ตามจุดเน้นของหลักสูตร นอกจากนี้ยังมีหลักสูตรสารสนเทศเฉพาะด้าน เช่น Health Informatics, Health Librarianship, Medical Librarianship, Business

Information Management, Digital Librarianship, Law Librarianship, Information Assurance และในเชิงบริหารจัดการพบว่า ในปัจจุบันมหาวิทยาลัยหลายแห่งในต่างประเทศเปิดสอนหลักสูตรสารสนเทศศาสตร์ ในคณะที่ใช้ชื่อว่า School of Information เป็นคำรวมสำหรับการจัดการศึกษาเกี่ยวกับสารสนเทศในมิติต่างๆ

ประเทศไทย มหาวิทยาลัยที่ใช้ชื่อหลักสูตรว่า สารสนเทศศาสตร์โดยตรงเป็นแห่งแรก คือ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช โดยครั้งแรกเมื่อเริ่มเปิดสอนใช้คำว่า สารนิเทศศาสตร์ ซึ่งมีความหมายเดียวกันโดยแปลมาจากคำภาษาอังกฤษว่า information science ในขณะที่สถาบันอุดมศึกษาส่วนใหญ่ใช้ชื่อหลักสูตรว่า บรรณารักษศาสตร์ และสารนิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศึกษา และในช่วงหลังมีการปรับปรุงหลักสูตรและเปลี่ยนมาใช้ สารสนเทศศาสตร์ และ สารนิเทศศึกษา หรือ การจัดการสารสนเทศ มากขึ้น โดยเป็นปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต หรืออักษรศาสตร์ และมีมหาวิทยาลัยที่เปิดสอนหลักสูตร โดยเป็นปริญญาสาขาวิทยาศาสตร์ วิชาเอกสารสนเทศศึกษา คือ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี เปิดสอนหลักสูตรวิทยาการสารสนเทศ และมหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์เปิดสอนหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาการจัดการสารสนเทศ นอกจากนี้ มหาวิทยาลัยรามคำแหง นอกจากจะเปิดสอนหลักสูตรสารสนเทศศึกษาในคณะมนุษยศาสตร์แล้ว ยังเปิดสอนสาขาวิชาสารสนเทศเฉพาะด้าน หลักสูตรวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศทางสุขภาพ ในสถาบันวิทยาศาสตร์สุขภาพ ด้วย ในด้านการบริหารการจัดการศึกษา ส่วนใหญ่เปิดสอนในคณะศิลปศาสตร์/มนุษยศาสตร์/อักษรศาสตร์ และสังคมศาสตร์ บางมหาวิทยาลัย มีการจัดตั้งเป็นหน่วยงานระดับคณะโดยบูรณาการหลักสูตรที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ วิทยาการคอมพิวเตอร์ เทคโนโลยีสารสนเทศ นิเทศศาสตร์ ได้แก่ คณะวิทยาการสารสนเทศ มหาสารคาม และสำนักวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาสารสนเทศศาสตร์

การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาวิชาการ การศึกษามีบทบาทหน้าที่หลักในการถ่ายทอดหรือเผยแพร่ความรู้ และการวิจัยคิดค้น แสวงหา และพัฒนาความรู้ใหม่ ทั้งสองด้านคือเป็นทั้งการถ่ายทอดสืบทอด สะสมและเพิ่มพูนความรู้เพื่อเป็นต้นทุนและศักยภาพทางภูมิปัญญาและเพื่อประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนา สมาคมการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (Association of Library and Information Science Education 2010) กำหนดผังขอบข่ายการวิจัยในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์เป็น 10 ประเด็นหลัก ในส่วนของการศึกษา จำแนกย่อยเป็น การศึกษาและหลักสูตร บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ อาจารย์และนักศึกษา วิธีการสอน วิธีการวิจัย การศึกษาทางไกล การศึกษาต่อเนื่อง บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์สากล/เปรียบเทียบ

การศึกษากับการวิจัยเกี่ยวข้องอย่างแยกจากกันไม่ได้ การเรียนการสอนกับการวิจัยประกอบกันเป็นระบบ เปรียบเสมือนเหรียญสองด้าน การวิจัยเป็นเครื่องมือสำคัญของผู้บริหารในการจัดการศึกษา การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การวางแผน การตัดสินใจ การประเมินผล การประกันคุณภาพการจัดการศึกษา นำไปสู่การพัฒนาและการปรับปรุงการจัดการศึกษาในทุกองค์ประกอบและทุกมิติ ในบทความนี้จะเน้นการปริทัศน์ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องทั้งในรูปงานวิจัยและวิทยานิพนธ์โดยเน้นบริบทของประเทศไทยและกำหนดเฉพาะหลักสูตรที่ใช้ชื่อว่า สารสนเทศศาสตร์ หรือ สารสนเทศศึกษา หรือ บรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ หรือ บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์

1. การบริหารจัดการการศึกษา งานวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการศึกษามุ่งนำผลมาใช้ในการวางแผนการเปิดสอน การบริหารจัดการและการพัฒนาการจัดการเรียนการสอน

1.1 การวิจัยความต้องการของตลาดแรงงานและสังคม ประเด็นการวิจัยความต้องการของตลาดแรงงานและสังคมเป็นข้อกำหนดในการประกันคุณภาพของหลักสูตร ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (สกอ) โดยจะต้องมีการดำเนินการก่อนการพัฒนาหลักสูตรและเปิดสอน ข้อมูลที่ได้นำมาใช้ในการพิจารณาความเป็นไปได้ในการเปิดสอน การวางแผนการเปิดสอน การพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ การฝึกงาน หรือฝึกภาคสนาม และอื่นๆ ให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้ใช้บัณฑิตและผู้เรียน สามารถผลิตบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่มีคุณภาพได้ตามเป้าหมายและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม ดังตัวอย่าง

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช ระดับบัณฑิตศึกษามีงานวิจัย การสำรวจความต้องการและศักยภาพในการจัดการศึกษา หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิตแขนงวิชาสารนิเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (ชุตินา สัจจามันท์ & สุกัญญา ธาราวัชรศาสตร์, 2538) พัฒนาการการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ระดับบัณฑิตศึกษาในประเทศไทย (ชุตินา สัจจามันท์, 2541) ความต้องการ ศักยภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย ธรรมมาธิราช (ชุตินา สัจจามันท์, กาญจนา ไกรกว้าง, & สมสรวง พงติกุล, 2551) ผลการวิจัยแสดงให้เห็นความต้องการของผู้เรียนตลาดงานและสังคมทั้งในระดับปริญญาโทและปริญญาเอกและความพร้อมในด้านต่างๆ ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา

มหาวิทยาลัยขอนแก่น ระดับปริญญาเอก มีการวิจัยความต้องการการพัฒนากำลังคนในสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในระดับปริญญาเอกในประเทศไทย (กุลธิดา ท้วมสุข, 2545) ผลการวิจัยชี้ให้เห็นความขาดแคลนกำลังคนระดับปริญญาเอกในประเทศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อการพัฒนา

วิชาการและการวิจัยในสาขาวิชานี้และความต้องการของตลาดแรงงาน

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่สะท้อนความต้องการของนายจ้างหรือตลาดแรงงานโดยภาพรวม เช่น การศึกษาตำแหน่งงานด้านการจัดการสารสนเทศตามความต้องการของสถาบันธุรกิจเอกชน (มุกิตา ไตรลิขิต, 2532) สถานภาพและแนวโน้มของบริการสารสนเทศเชิงพาณิชย์ในประเทศไทย (ราหุณ วรสิทธิ์, 2534) การวิเคราะห์คุณสมบัติด้านสารสนเทศจากประกาศรับสมัครงานในหนังสือพิมพ์ (กฤติยา พลาวัน, 2548) การวิจัยความต้องการของตลาดแรงงาน บัณฑิตและสถานการณ์โดยเน้นในเขตพื้นที่ตั้งของสถาบัน เช่น การสำรวจระดับความรู้ ความสามารถของบุคลากรที่ให้บริการข้อมูลสารสนเทศที่ผู้บริหารต้องการ (ยุพิน เดชะมณี, ลำปาง แม่นมาตย์, ทิพย์วัลย์ ตูลยะสุข, & ละอองกาญจน์ เหล่าไพบูลย์, 2534) บัณฑิตด้านสถานการณ์และแนวโน้มต่อการพัฒนาหลักสูตรวิทยาการสารสนเทศบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี (มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, ม.ป.ป.)

1.2 การวิจัยศักยภาพและความพร้อมของสถาบัน การวิจัยศักยภาพและความพร้อมของสถาบันในด้านต่างๆ เช่น ผู้สอน ทรัพยากรประกอบการเรียนการสอนเทคโนโลยี เครื่องมือ อุปกรณ์ ช่วยให้ทราบจุดอ่อน จุดแข็งและนำไปสู่การเตรียมความพร้อมตลอดจนการแก้ไขปัญหา อุปสรรค และ การวางแผนพัฒนาการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ การศึกษาศักยภาพและความพร้อมของสถาบัน โดยทั่วไปนิยมดำเนินการเมื่อเปิดสอนหลักสูตรใหม่โดยอาจทำวิจัยรวมกับการศึกษาความต้องการของตลาดงานและผู้เรียน เช่น การวิจัยเพื่อเปิดสอนหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ชุดิมา สัจจามันท์, กาญจนา ไกรกว้าง, & สมสรวง พฤตกุล, 2551) การศึกษาศักยภาพในการขยายการศึกษาด้านสารสนเทศศาสตร์ของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร (อุมาวดี โกศล, 2534)

การศึกษาความพร้อมของสถาบันด้านหนังสือวิชาการภาษาไทยหมวดบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่มีอยู่ในหอสมุดปรีดี พนมยงค์กับรายวิชาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (นงลักษณ์ กลางบุรีมย์, 2541)

1.3 การวิจัยความร่วมมือหรือเครือข่ายสถาบันการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์ การรวมกลุ่มสถาบันการศึกษาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์อย่างเป็นรูปธรรมมีความจำเป็นเพื่อส่งเสริมสนับสนุนการแลกเปลี่ยนทางวิชาการ การใช้ศักยภาพความแข็งแกร่งของแต่ละสถาบันมีอยู่ให้เกิดประโยชน์ในการขยายการจัดการศึกษาในระดับสูง เพื่อสนองความต้องการของวงวิชาการ วิชาชีพ รวมทั้งการพัฒนาอาจารย์ การวิจัยร่วมกัน การบริการทางวิชาการ การแลกเปลี่ยนนักศึกษาและอาจารย์ และอื่นๆ ในประเทศไทยมีวิทยานิพนธ์ที่ศึกษา วิจัยและพัฒนา รูปแบบความร่วมมือหรือเครือข่ายห้องสมุดประเภทต่างๆ หลายเรื่อง ในส่วนของสถาบันการศึกษา สารสนเทศศาสตร์ยังไม่มีมีการดำเนินการโดยตรง แต่เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยความต้องการ ศักยภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ชุดิมา สัจจามันท์, กาญจนา ไกรกว้าง, & สมสรวง พฤตกุล, 2551) งานวิจัยในประเด็นนี้จึงมีความสำคัญและควรดำเนินการ สอดคล้องกับข้อค้นพบและข้อเสนอแนะจากผลการสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยทางการศึกษา ของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2551) พบว่างานวิจัยที่ขาดและควรมีการดำเนินการ คือ รูปแบบการจัดกลุ่มเครือข่ายมหาวิทยาลัยลักษณะต่างๆ เพื่อประสานภารกิจทั้งในการผลิตบัณฑิตหรืองานวิจัยสหวิทยาการ การศึกษาการรวมกลุ่มสาขาวิชาระหว่างคณะหรือมหาวิทยาลัย การศึกษารูปแบบความร่วมมือเป็นเครือข่ายดำเนินการวิจัยในลักษณะสหวิทยาการ และในประเด็นที่เกี่ยวข้อง คือการพัฒนาสู่ความเป็นสากลของการจัดการศึกษา มหาวิทยาลัย

สุโขทัยธรรมาธิราชจึงได้ดำเนินการวิจัย การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสู่สากลในระดับอุดมศึกษา และงานวิจัยสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช (ชุตินันท์, สัจจามันท์, กาญจน ใจกว้าง, & น้ำทิพย์ วิภาวิน, 2554) เพื่อพัฒนาคุณภาพและก้าวสู่ความเป็นสากลตามแผนยุทธศาสตร์ความเป็นสากล และวิสัยทัศน์ของมหาวิทยาลัยในการเป็นมหาวิทยาลัยเปิดชั้นนำของโลก

1.4 การวิจัยการประเมินคุณภาพ คุณภาพของการจัดการศึกษาคือจุดเน้นของการจัดการศึกษาทุกหลักสูตร และทุกสถาบัน มีคำที่เกี่ยวข้อง เช่น การประกันคุณภาพ (quality assurance) การเทียบวัด (benchmark) แนวปฏิบัติที่ดี (best practices) ในประเทศไทยผลการดำเนินการรวมอยู่ในผลการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา และการประเมินคุณภาพภายนอก วิชาชีพสารสนเทศศาสตร์มีการวิจัยลักษณะนี้ในภาคปฏิบัติ เช่น การประเมินคุณภาพการบริการ การประเมินผลการดำเนินงานของห้องสมุด ประเด็นการวิจัยในลักษณะเดียวกันในการจัดการศึกษา เช่น การเปรียบเทียบสถาบันการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในด้านต่างๆ เช่น หลักสูตร การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม ควรได้รับความสำคัญ

2. หลักสูตร หลักสูตรเป็นเสมือนพิมพ์เขียวในการจัดการเรียนรู้ การวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร ดำเนินการได้หลายลักษณะ เช่น การประเมินหลักสูตร การวิเคราะห์หลักสูตร เป็นต้น

2.1 การวิจัยประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นเนื่องจาก เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา ของสำนักงานคณะกรรมการ การอุดมศึกษา (2548) กำหนดให้มีการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ทุก 5 ปี เป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพหลักสูตร ตัวอย่างงานวิจัยประเมินหลักสูตรทางสารสนเทศศาสตร์ การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (ทัศน สัตติยะนันท์, 2544) การประเมินหลักสูตร

ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540) มหาวิทยาลัยขอนแก่น (นันทกิจ ศรีหานารถ, & ภรณ์ศิริโชค, 2546) การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ (สุพรรณ ส่องแสงจันทร์, 2552) โดยเน้นการประเมินด้านบริบท ปัจจัยตัวบ่อน กระบวนการจัดการและผลผลิตของหลักสูตร

2.2 การวิเคราะห์หลักสูตร เป็นการวิเคราะห์ในด้านเนื้อหาและแนวโน้มของหลักสูตร เช่น การวิเคราะห์หลักสูตรระดับปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่เปิดสอนในประเทศไทย (มณฑาทิพย์ สุระเสียง & กุลธิดา ท่วมสุข, 2545) ในด้านปรัชญา วัตถุประสงค์ โครงสร้าง รายวิชา และเนื้อหาวิชาในหลักสูตร การศึกษาสารนิเทศศาสตร์ของวิทยาลัยครูในพุทธศักราช 2540 (สุขุม เฉลยทรัพย์, 2553) แนวโน้มของหลักสูตรวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทย (สุรินทร์ ดันสกุล, 2536)

3. อาจารย์ อาจารย์เป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งในการจัดการศึกษาให้ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร รวมทั้งการประกันคุณภาพการจัดการศึกษาทั้งโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ซึ่งเกี่ยวข้องกับหลายมิติ เช่น วุฒิการศึกษา ตำแหน่งทางวิชาการ ผลงานวิจัย และสร้างสรรค์กิจกรรม/โครงการบริการวิชาการ วิชาชีพ นอกจากนี้การปฏิรูปการจัดการศึกษา และการจัดกระบวนการเรียนรู้ ทำให้บทบาท ความรู้ ความสามารถ หรือสมรรถนะของอาจารย์ต้องเปลี่ยนแปลงไป งานวิจัยและวิทยานิพนธ์เกี่ยวกับผู้สอนในสาขาสารสนเทศศาสตร์โดยตรงมีน้อยมากเมื่อเปรียบเทียบกับงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักวิชาชีพ เช่น บรรณารักษ์ นักสารสนเทศ ซึ่งมีการวิจัยในด้านต่างๆอย่างกว้างขวาง เช่น บทบาท สถานภาพ ภาพลักษณ์ คุณสมบัติ คุณลักษณะที่ปรากฏ และที่พึงประสงค์ ความรู้ ความสามารถ สมรรถนะ

ความต้องการ ความคิดเห็น ปัญหาอุปสรรคในการปฏิบัติงาน คุณธรรม จริยธรรม จรรยาบรรณ การพัฒนาบุคลากร /การศึกษาต่อเนื่อง สามารถสะท้อนภาพรวมของนักวิชาชีพในศาสตร์นี้ได้จากผลการวิจัยที่มีการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

ดังนั้นประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับอาจารย์ผู้สอนในลักษณะเดียวกับนักวิชาชีพจึงมีความจำเป็นโดยเฉพาะประเด็นการวิจัยที่สามารถ ให้คำตอบตวับ่งชี้ในการประกันคุณภาพการศึกษาจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งอย่างไรก็ตาม แม้ไม่มีงานวิจัยเกี่ยวกับอาจารย์ผู้สอนโดยตรง แต่มีผลการวิจัยหรือข้อเสนอแนะจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เช่น ผลการวิจัยของฐานันตร สุขศรี (2545) เสนอว่าควรสนับสนุนและพัฒนาบุคลากรผู้สอนทั้งด้านเทคโนโลยีสารสนเทศและผลการวิจัยของ กาญจนา ใจกว้าง (2537) ในการศึกษาสภาพแวดล้อมที่เกี่ยวข้องกับการสำเร็จการศึกษาของนิสิตระดับบัณฑิตศึกษา สาขาบรรณารักษศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ พบว่าอาจารย์ผลิตผลงานวิจัยและผลงานวิชาการน้อย อาจารย์กว่าครึ่งหนึ่งไม่เคยทำงานวิจัยเลยหลังสำเร็จการศึกษา

4. การจัดการเรียนการสอนและเทคโนโลยี
วิธีการสอน การจัดการศึกษาตามแนวทางในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 4 เน้นผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด และเน้นการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกปฏิบัติ ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น จัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ มีความรอบรู้ สามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ตวับ่งชี้เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาและของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ในองค์ประกอบด้านการเรียนการสอนมีตวับ่งชี้ที่เน้นกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดย

เฉพาะการเรียนรู้จากการปฏิบัติและประสบการณ์จริง และในตวับ่งชี้การประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2553 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2554) ในตวับ่งชี้ที่ 2.6 ระบบและกลไกการจัดการเรียนการสอน กำหนดให้มีการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนามาจากการวิจัยหรือกระบวนการจัดการความรู้เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องมีการวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อให้คำตอบดังกล่าว

งานวิจัยเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนรวมถึงเทคนิควิธีการสอนและการจัดสภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนทางสารสนเทศศาสตร์ กิจกรรมการเรียนการสอน ทั้งกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยตรงและกิจกรรมนอกห้องเรียน ในประเทศไทยมีงานวิจัยในสาขาสารสนเทศศาสตร์น้อยมาก และไม่มีงานวิจัยในประเด็นที่เจาะลึกโดยตรง ผลการวิจัยของฐานันตร สุขศรี (2545) พบว่าการสอนวิชาสารสนเทศศาสตร์จำเป็นต้องปรับเปลี่ยนเทคนิควิธีการสอนหรือการจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับพัฒนาการทางเทคโนโลยีและวิชาการ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์

ในเรื่องการจัดการเรียนการสอนและเทคโนโลยีวิธีสอนที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันและเป็นประเด็นที่ต้องการการวิจัยในสาขาสารสนเทศศาสตร์ซึ่งในต่างประเทศมีการวิจัยมาก เช่น การเรียนการสอนออนไลน์ หรือการเรียนรู้เว็บ การเรียนรู้โดยอิงการวิจัย (การเรียนรู้โดยอิงแหล่งวิทยาการ การเรียนรู้โดยอิงปัญหา การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ร่วมกัน การเรียนรู้ทางไกล การเรียนรู้โดยโครงการ การเรียนรู้โดยประสบการณ์ การเรียนรู้จากสถานที่ที่ทำงาน รวมทั้งการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษาในการจัดกระบวนการเรียนรู้ ลักษณะการวิจัยมีทั้งการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์กับรูปแบบการเรียนการสอนแบบเดิมโดยผู้สอนเป็นหลัก

5. นวัตกรรม เทคโนโลยีและสื่อการศึกษา

ผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่านวัตกรรม เทคโนโลยีและสื่อการศึกษาช่วยสร้างเสริมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จึงมีการวิจัยและพัฒนา หรือการวิจัยอิงการพัฒนา โดยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนการสอน เช่น การพัฒนาบทเรียน e-Learning ผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์สำหรับเป็นสื่อเสริมประกอบการเรียนการสอนชุดวิชาในระดับปริญญาตรีและระดับบัณฑิตศึกษาของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (ปัทมาพร เย็นบำรุง และคณะ, 2548) ซึ่งครอบคลุมชุดวิชาที่เกี่ยวข้องกับสารสนเทศศาสตร์ การพัฒนาชุดฝึกอบรม เช่น การพัฒนาชุดฝึกอบรมเพื่อการเรียนรู้ด้วยตนเองผ่านเว็บเรื่องการสืบค้นสารสนเทศ โดยอิงระบบการศึกษาทางไกล (Chutima Sacchanand & Vipa Jaroenpantarak, 2006) นอกจากนี้ยังมีกรวิจัยเชิงพัฒนา การพัฒนาฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดการศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ (ชุตินา สัจจามันท์ & กาญจนา ใจกว้าง, 2553) เพื่ออำนวยความสะดวกในการบริหารจัดการการศึกษา และการดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้อง เช่น การบริการ ทางวิชาการแก่สังคม เป็นต้น

6. นักศึกษาและบัณฑิต การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และผลิตบัณฑิตทุกระดับให้ได้มาตรฐาน โดยเฉพาะด้านคุณภาพบัณฑิตตามมาตรฐานการอุดมศึกษา (กระทรวงศึกษาธิการ 2549) และกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา พ.ศ.2552 (กระทรวง ศึกษาธิการ 2552) ต่างให้ความสำคัญในเรื่องคุณภาพของบัณฑิต ทำให้ต้องมีการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับนักศึกษาและบัณฑิตอย่างกว้างขวางเพื่อเป็นข้อมูลสำหรับการอ้างอิง รวมทั้งเป็นข้อมูลเพื่อการพัฒนาการเรียนการสอน และการบริหารจัดการศึกษาของสถาบัน

6.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษา

เนื่องจากนักศึกษาหรือผู้เรียนเป็นปัจจัยนำเข้าที่สำคัญต่อผลสัมฤทธิ์ของหลักสูตร ประเด็นการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาในแง่มุมต่างๆ ทำให้ได้ข้อมูลเพื่อการพัฒนาผู้เรียนในระหว่างการจัดการเรียนและดำเนินการพัฒนากระบวนการจัดการเรียนการสอน ตลอดจนสภาพแวดล้อมต่างๆ ให้ผลิตบัณฑิตที่มีคุณลักษณะพึงประสงค์และตอบสนององวัตถุประสงค์ในการผลิตบัณฑิต ตัวอย่าง แรงจูงใจและความต้องการของนักศึกษาในการศึกษา

หลักสูตรแขนงวิชา สารนิเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (ชุตินา สัจจามันท์, 2538) การวิจัยเกี่ยวกับความรู้ ความสามารถและสมรรถนะของนักศึกษาในด้านต่างๆ เช่น เทคโนโลยีสารสนเทศ การรู้สารสนเทศ ในประเทศไทยในระยะหลังงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการรู้สารสนเทศได้รับความสนใจเพิ่มมากขึ้น ทั้งระดับปริญญาตรี และระดับบัณฑิตศึกษา ซึ่งครอบคลุมนักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์ แต่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงหรือจำแนกเฉพาะกลุ่มนักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์ และมีประเด็นการวิจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการของการรู้สารสนเทศ การแสวงหาสารสนเทศ การเข้าถึงสารสนเทศ การกำหนดคำค้น การใช้รายการเข้าถึงแบบออนไลน์ การค้นคืนรายการทางบรรณานุกรม การใช้สารสนเทศ ทักษะการใช้ห้องสมุด/สารสนเทศ การประเมินสมรรถนะสารสนเทศ เป็นต้น วิทยานิพนธ์ที่ศึกษาที่เกี่ยวข้องกับนักศึกษาสารสนเทศศาสตร์โดยตรง เรื่อง กระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (สายลม วุฒิสมนุรักษ์, 2546) ประเด็นการวิจัยเกี่ยวกับนักศึกษาที่ควรมีการดำเนินการ เช่น คุณลักษณะของผู้เรียน ความรู้ ความสามารถ แรงจูงใจ ทักษะคิด ความพึงพอใจ ความต้องการ ความคาดหวัง พฤติกรรมของผู้เรียนด้านการเรียนรู้และด้านสารสนเทศ การมีส่วนร่วม และอื่นๆ

6.2 การวิจัยความพึงพอใจของผู้ใช้

บัณฑิต เป็นกรวิจัยในลักษณะการวิจัยติดตามผลการทำงานของบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา (follow up study) รวมถึงความพึงพอใจของผู้ใช้บัณฑิตหรือนายจ้าง โดยทั่วไปข้อคำถามบัณฑิตประกอบด้วยข้อมูลสถานภาพการทำงาน ตำแหน่งงาน อัตราเงินเดือน การนำความรู้และประสบการณ์จากการศึกษารายวิชาต่างๆ ไปใช้ความคิดเห็นเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน สภาพแวดล้อมและประสบการณ์ รวมทั้งการบริการของสถาบัน ส่วนข้อคำถาม ผู้ใช้บัณฑิต เกี่ยวข้องกับความคิดเห็นต่อความรู้ ความสามารถ หรือสมรรถนะของบัณฑิต ซึ่งเป็นข้อมูลป้อนกลับให้สถาบันนำไปใช้

ในการปรับปรุงหลักสูตรและองค์ประกอบในการจัดการศึกษาของสถาบันเป็นส่วนหนึ่งของการประกันคุณภาพการจัดการศึกษา ตัวอย่าง งานวิจัยติดตามผลบัณฑิตและมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษา การติดตามผลมหาบัณฑิต หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สารสนเทศศาสตร์) มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช ปีการศึกษา 2546-2551 (กาญจนา ใจกว้าง, 2553) ความคิดเห็นของนายจ้างต่อความรู้ ความสามารถของมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (สมาน ลอยฟ้า, จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์ & ศักดาจันทร์ประเสริฐ, 2545) ความพึงพอใจของนายจ้างที่มีต่อบัณฑิตสาขาบริหารนิเทศศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (สรคม จิสสะมาน, 2551) การติดตามผลบัณฑิตหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒเพื่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับสังคมฐานความรู้ (อรทัย วาริสอาด & นุจรี ตรีโลจน์วงศ์, 2552) และการติดตามผลบัณฑิตสารนิเทศศาสตร์ในภาพรวมสถานภาพการทำงานของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ ปีการศึกษา 2535 – 2539 (กันยารัตน์ ดัดพันธ์, 2542)

นอกจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์โดยตรงแล้ว ยังมีงานวิจัยอื่นๆ ทั้งในรูปแบบวิทยานิพนธ์และงานวิจัยของอาจารย์ นักวิชาการ นักวิชาชีพ ที่มีหัวข้อเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดกิจกรรมและประสบการณ์วิชาชีพ เพื่อเสริมคุณสมบัติที่พึงประสงค์แก่บัณฑิตและมหาบัณฑิตของสถาบัน เช่น งานวิจัยเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ ไม่ว่าจะเป็นการวิเคราะห์เนื้อหา การวิเคราะห์การอ้างอิง ทำให้ทราบสถานภาพและขอบเขตของการวิจัยในวิชาชีพ เพื่อให้มีการวางแผนการวิจัยและการให้คำแนะนำแก่นักศึกษาในการเลือกหัวข้อการวิจัยที่เหมาะสม

บทสรุป: สิ่งท้าทายการจัดการศึกษาวิชาสารสนเทศศาสตร์

การศึกษาวិชาสารสนเทศศาสตร์มีพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและได้รับผลกระทบจากพัฒนาการองค์

ความรู้ของศาสตร์ที่ความเป็นสหวิทยาการ ทำให้เกิดการขยายองค์ความรู้และมุมมองในมิติต่างๆ การจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยเท่าที่ผ่านมายังขาดงานวิจัยที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในการพัฒนา อาจวิเคราะห์ได้ว่าเกิดจากสาเหตุและปัจจัยหลายประการ เช่น อาจารย์ทำวิจัยน้อย หรือสนใจทำวิจัยในหัวข้อที่เป็นเรื่องทางวิชาการ วิชาชีพหรือเกี่ยวกับศาสตร์ ขาดการตระหนักถึงความจำเป็นของการวิจัย ขาดการเผยแพร่ผลการวิจัยหรือแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในวงวิชาการวิชาชีพ สมาคมทางวิชาชีพยังขาดความเข้มแข็งและไม่มีบทบาทและขาดพลังในการขับเคลื่อนการศึกษาในวิชาชีพ สิ่งท้าทายบริบทของการจัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยที่สำคัญ คือ มาตรฐาน เกณฑ์ แนวปฏิบัติ แนวทาง และที่สำคัญคือการประกันคุณภาพการศึกษา ดังจะเห็นได้จากมาตรฐานและตัวบ่งชี้การประเมินคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (2554) และการประเมินคุณภาพภายนอกของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (2554) รวมทั้งกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ 2552) จำเป็นต้องมีการวิจัยเกี่ยวกับการจัดการศึกษาในประเด็นและวิธีการต่างๆ โดยเฉพาะการประเมิน ดังปรากฏค่าต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน การประเมินหลักสูตร การประเมินผลโครงการหรือกิจกรรม การสำรวจคุณลักษณะของบัณฑิต การติดตามและประเมินผลการดำเนินงาน การประเมินผลความสำเร็จ การประเมินประโยชน์หรือผลกระทบ และที่สำคัญให้มีการนำผลไปปรับปรุง แปรหรือปรับปรุงการบริหารจัดการ การดำเนินงานที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยและความร่วมมือในการวิจัย ทั้งในการกำหนดประเด็นการวิจัย การจัดการความรู้เกี่ยวกับการวิจัยการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ การวิจัยร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน และการนำผลการวิจัยไปสู่การระดมความคิดเพื่อการพัฒนาในภาพรวมและอย่างเป็นรูปธรรมจึงมีความจำเป็นต่อความสำเร็จของการบริหารจัดการ และที่สำคัญการประกันคุณภาพการ

จัดการศึกษาสารสนเทศศาสตร์ บุคลากรและวิชาชีพ
สารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทยด้วย

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2552). ประกาศกระทรวง
ศึกษาธิการเรื่องกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับ
อุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552. ใน **มาตรฐาน
การอุดมศึกษาและเกณฑ์มาตรฐานที่
เกี่ยวข้อง**, หน้า 103-106. กรุงเทพมหานคร :
สำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา
สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- _____. (2553). ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง
เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับบัณฑิตศึกษา
พ.ศ.2548. ใน **มาตรฐานการอุดมศึกษาและ
เกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง**, หน้า 20-31.
กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานและประเมิน
ผลอุดมศึกษาสำนักงานคณะกรรมการ
การอุดมศึกษา.
- _____. (2553) . ประกาศกระทรวงศึกษาธิการเรื่อง
เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับปริญญาตรี
พ.ศ. 2548. ใน **มาตรฐานการอุดมศึกษาและ
เกณฑ์มาตรฐานที่เกี่ยวข้อง**, หน้า 11-19.
กรุงเทพมหานคร : สำนักมาตรฐานและประเมิน
ผลอุดมศึกษาสำนักงานคณะกรรมการ
การอุดมศึกษา.
- กฤติยา พลางวัน . (2548). การวิเคราะห์คุณสมบัติด้าน
สารสนเทศจากประกาศรับสมัครงานใน
หนังสือพิมพ์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตร
มหาบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์
สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช.
- กันยารัตน์ ดัดพันธ์. (2542). สถานภาพการทำงาน
ของบัณฑิตบรรณารักษศาสตร์และ
สารนิเทศศาสตร์ปีการศึกษา 2535 – 2539.
วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา ใจกว้าง. (2553). การติดตามผลมหาบัณฑิต
หลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต (สารสนเทศ
ศาสตร์) มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
ปีการศึกษา 2546 -2551. ใน **เอกสารประกอบ
การสัมมนาทางวิชาการจากสารสนเทศสู่
นวัตกรรม**. นนทบุรี :สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2534). การศึกษาเฉพาะกรณีโดยการ
วิเคราะห์อย่างพิสดารด้านสภาพแวดล้อมที่
เกี่ยวข้องกับการสำเร็จการศึกษาของนิสิต
ระดับบัณฑิตศึกษา สาขาบรรณารักษศาสตร์.
ปริญญาณิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาบรรณารักษศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร
- กุลธิดา ท้วมสุข. (2545). “ความต้องการการพัฒนากำลัง
คนในสาขามหาบัณฑิตและสารสนเทศ
ศาสตร์ ระดับปริญญาเอกในประเทศไทย
“บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
มข. 20(3): 12 - 22.
- ชุตินา สัจจามันท์. (2538). แรงจูงใจและความต้องการ
ของนักศึกษาในการศึกษาหลักสูตรแขนง
วิชาสารนิเทศศาสตร์สาขาวิชาศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี :
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2541). พัฒนาการการศึกษาวิชา
บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์
ระดับบัณฑิตศึกษา ประเทศไทย. นนทบุรี :
ฝ่ายพัฒนาและเผยแพร่งานวิจัย สถาบันวิจัย
และพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- & กาญจนา ใจกว้าง. (2552). การพัฒนา
ฐานข้อมูลผู้ทรงคุณวุฒิในการจัดการศึกษา
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชา
สารสนเทศศาสตร์. นนทบุรี : สาขาวิชา
ศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- _____, _____, & นำทิพย์ วิภาวิน. (2554). การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาสู่สากลในระดับคณาภิบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____, _____, & สมสรวง พฤติกุล. (2551). ความต้องการ ศักยภาพและรูปแบบการจัดการศึกษาระดับคณาภิบัณฑิต มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ชุตินา สัจจามันท์ & สุกัญญา ธาราวรรคศาสตร์ (2538) การสำรวจความต้องการและศักยภาพในการจัดการศึกษา หลักสูตรปริญญาโทมหาบัณฑิต แขนงวิชาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. นนทบุรี : สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ฐานันดร สุขศรี. (2545). การจัดการเรียนการสอนหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิต: ทฤษฎีและภาคปฏิบัติ. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข., 20 (1), 88-94.
- ทัศนาลัดดะนันท์. (2544). การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ : รายงานการวิจัย. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- นางลักษณ์ กลางบุรีมย์. (2541). ความสอดคล้องของหนังสือวิชาการภาษาไทยหมวดบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ที่มีอยู่ในห้องสมุดปรีดี พนมยงค์ กับรายวิชาในหลักสูตรศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
- นันทนิจ ศรีหานารอด & ภรณ์ ศิริโชติ. (2546). การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2540) มหาวิทยาลัยขอนแก่น. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข., 21 (2), 54-69.
- บัวพันธ์ กำเนิดสิงห์. (2541). การติดตามผลการปฏิบัติงานของมหาบัณฑิตที่สำเร็จการศึกษาจากภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ปีการศึกษา 2527-2538. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มณฑาทิพย์ สุระเสียง & กุลธิดา ท่วมสุข. (2545). การวิเคราะห์หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารสนเทศศาสตร์ในประเทศไทย. บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข. 20 (2), 15-31.
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี. (ม.ป.ป.). ปัจจัยด้านสถานการณ์และแนวโน้มต่อการพัฒนาหลักสูตรวิทยาการสารสนเทศบัณฑิต มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี นครราชสีมา: สำนักเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี.
- มุกิตา ไตรลิขิต. (2532). ลักษณะตำแหน่งงานด้านการจัดการสารนิเทศตามความต้องการของสถาบันธุรกิจเอกชน. ปริญญานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ยุพิน เตชะมณี, ลำปาง แม่นมดัย, ทิพย์วัลย์ ตูละสุข, & ละอองกาญจน์เหล่าไพบูลย์. (2534). การสำรวจระดับความรู้ ความสามารถของบุคลากรที่ให้บริการข้อมูลสารนิเทศที่ผู้บริหารต้องการ. ขอนแก่น : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

- ราहुณ วรสิทธิ์. (2534). **สภาพภาพและแนวโน้มของบริการสารนิเทศเชิงพาณิชย์ในประเทศไทย**. ปรินซ์นิพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- สมาน ลอยฟ้า, จุฑารัตน์ ศราวณะวงศ์, & ตักดา จันทร์ประเสริฐ. (2545). **ความคิดเห็นของนายจ้างต่อความรู้ความสามารถของมหาบัณฑิตสาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. **บรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มข.** 20 (3), 23-31.
- สรคม ดิสสะมาน. (2551). **ความพึงพอใจของนายจ้างที่มีต่อบัณฑิตสาขาวิชาสารนิเทศศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย**. **วารสารบรรณารักษศาสตร์**, 28(2), 31-48.
- สายลม วุฒิสมนุญ. (2546). **กระบวนการแสวงหาสารสนเทศของนักศึกษาบัณฑิตศึกษาสาขาวิชาสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช**. วิทยานิพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิตสาขาสารสนเทศศาสตร์ สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมาธิราช.
- สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา. (2554). **คู่มือการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา พ.ศ. 2553**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา.
- สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา. (2554). **คู่มือการประเมินคุณภาพภายนอกรอบสาม (พ.ศ. 2554 -2558) ระดับอุดมศึกษา ฉบับสถานศึกษา พ.ศ. 2554**. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2551). **การสังเคราะห์องค์ความรู้จากงานวิจัยทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุขุม เนลยทรัพย์. (2533). **การศึกษานิติศาสตร์ของวิทยาลัยครูในปีพุทธศักราช 2540**. งานวิจัยส่วนหนึ่งของการศึกษาหลักสูตรประกาศนียบัตรบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุพัฒน์ ส่องแสงจันทร์. (2552). **การประเมินหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ (หลักสูตรปรับปรุง) มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ**. **วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, 31 (1), 29-56.
- สุรินทร์ ดิ้นสกุล. (2536). **แนวโน้มของหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ระดับมหาบัณฑิตในประเทศไทย**. วิทยานิพนธ์ปริญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.
- อรทัย วารีสอาด & นุจรี ตรีโลจน์วงศ์. (2552). **การติดตามผลบัณฑิตหลักสูตรบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับสังคมฐานความรู้**. **วารสารมนุษยศาสตร์ปริทรรศน์**, 31(1), 57 -76.
- อุมาวดี โกศล. (2534). **ศักยภาพในการขยายการศึกษาด้านสารนิเทศของภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร**. ปรินซ์นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- Association of Library and Information Science Education. (2010). **LIS Research Areas Classification Scheme**. Retrieved January 10, 2011, from <http://www.alise.org/mc/page.do?sitePageId=55727&orgId=ali>

- Sacchanand, Chutima & Jaroenpantarak, Vipa . (2006) "Development of a web-based self-training package for information retrieval using the distance education approach". **The Electronic Library** 24(4): 501 -516.
- University of California. (2011). **Business Information Management**. Retrieved January 11, 2011, from <http://www.ics.uci.edu/ugrad/admissions/usb/Majors/BusinessInformationManagement.pdf>
- Wilson, C. S. (2004). Australian professional library and information studies education programs: changing structure and content. **Australian Academic & Research Libraries**. Retrieved January 10, 2011, from <http://www.highbeam.com/library/doc1>